

Particularități de construcție a unui basm

Ion Creangă- Povestea lui Harap-Alb

Basmul a apărut ca o necesitate a impunerii unor idei și norme morale în comunitățile umane care își doreau să ducă existența și se conduceau în baza unor legi nescrise, cât și ca modalitate de abstragere din cotidian într-un ținut magic în care totul este permis, iar abaterile de la norme sunt aspru sancționate.

„Povestea lui Harap-Alb” a apărut în anul 1877 în „Convorbiri literare” și este un basm cult, păstrând trăsăturile fundamentale ale speciei, dar în același timp se deosebește de basmul popular prin: **dimensiunile ample, conflict prelungit, sporirea numărului de probe, amânarea deznodământului, protagonist fără puteri supranaturale, chiar fără calități excepționale, importanța acordată dialogului, individualizarea personajelor, umanizarea fantasticului, digresiuni care întrerup firul povestirii, oralitate și umor.**

O prima trasatură a basmului cult este dat de **prezența fantasticului**, care mai apoi este umanizat prin faptul că, autorul construiește tipuri a caror viața se desfășoară conform unor deprinderi și obiceiuri specifice omenești. Prezența fantasticului este dată de cele cinci personaje hilare cu care se împrietenește eroul: Setilă, care poate fi numit bețivul satului; Flămânzila, țăranul lacom și mîncău; Ochilă întruchipează tipul de om care vede tot chiar și peste gândurile oamenilor, oricum s-ar ascunde aceștia de ochii lumii; Gerilă, fiind omul care umblă vara înfoclit și tot se plînge de frig; iar ultimul, Păsări-Lăți-Lungilă, cel care se lățea așa de tare încât „cuprindea pământul în brațe”.

O altă trăsătură a basmului cult o reprezintă **formulele adoptate și particularizate de autor**. Întâlnim formule inițiale, mediane și finale. Formula inițială: „amu cică era odata”, atrage atenția cititorului asupra caracterului imaginar al întâmplărilor, marcând intrarea în fabulos. Formulele mediane: „Dumnezeu să ne tie, că cuvântul din poveste înainte mult mai este”, „și mai merge el cât mai merge”; au rolul de a realiza trecerea de la o secvență la alta și de a întreține suspansul cititorului. Formula finală este cu totul originală: „și a ținut ani întregi și acum mai ține încă”; „cine are bani mîncă și bea, iar cine nu, se uită și rabdă”, și pune accentul pe ospățul de la nuntă și petrecere. Astfel, se vrea ieșirea cititorului din fabulos, sugerându-se o notă de umor amar între cele două lumi, cea a fabulosului și cea a realului.

Tema o constituie **confruntarea dintre cele două principii fundamentale opuse: binele și răul**, cu victoria celui dintâi, o **supratemă pe care se grefează romanul unei inițieri (bildungsroman)**. Fiul craiului nu pornește la drum pentru a aduce lumina în lume, ci pentru a o primi în sine, sub forma învățăturii morale, a experienței de viață.

O scenă reprezentativă pentru tema basmului o constituie **coborârea în fântână a mezinului**, naivitatea acestuia face posibil acest lucru. Spânul îl păcaleste pe fiul craiului să intre înăuntru ca să se răcorească, apoi aruncă capacul peste gura fântânii și-l amenință că, dacă nu îi povesteste despre el și încotro merge, îi vor putrezi oasele acolo. Datorită amenințărilor Spânului, feciorul craiului jura că va fi sluga supusă a acestuia, că va păstra taina și numele Harap-Alb până va muri și va învia. Această scenă **evidențiază relația inițială a acestora**. La întâlnirea cu Spânul, Harap-Alb este naiv, ușor influențabil și credul. Spânul e viclean și îl ademenește pe fiu cu vorbele sale.

O a doua secvență reprezentativă este: **întâlnirea cu furnicile**. Pe un pod, Harap-Alb se întâlnește cu o nuntă de furnici și pentru a nu le risca viața acestor mici vietăți, trece prin apă, riscând să se înece el și calul său. Văzând acestea, regina furnicilor îi dă lui Harap-Alb recompensă o aripă, careia să-i dea foc atunci când va crede că are nevoie de ajutor. **Această secvență reprezintă caracterul moralizator** al textului și calitatea înnăscută a lui Harap-Alb, de a ocroti ființele ce îi apar în cale. Această întâmplare îl pregătește ca viitor împărat, atent la toți, fiind credincios și drept. Scena reprezintă procesul de maturizare a tânărului și de asemenea pune în prim-plan calitatea atribuită a acestuia.

Un prim element de conținut îl reprezintă **titlul**. Acesta este alcătuit din două componente: „povestea” și „Harap-Alb”, deoarece inițierea tânărului este prezentată printr-o poveste. Totodată, este ilustrat și caracterul de **bildungsroman** al basmului prin evoluția protagonistului. Semnificația numelui „Harap-Alb” are însemnătate în momentul în care este botezat de Spân, deoarece acesta își schimbă statutul în cel de slugă. Numele este **un oximoron**, cu sensul de „rob alb”, pentru că „harap” înseamnă „rob”. Odată devenit sluga Spânului, își asumă și numele de Harap-Alb pe care i-l dăduse acesta, dovedind fidelitate și loialitate față de stăpânul său, pentru că jurase pe palos. Relația celor doi este vizibilă și în titlul prin faptul că și Spânul fusese la început robul fiului de Crai, dar, în mod viclean, el urmărind să-și schimbe statutul său cu cel al tânărului, lucru care îi reusește.

Un alt element de structură și compoziție este conflictul, acesta este unul dublu, fiind vorba pe de-o parte de un conflict general, specific basmului (Bine-Rau), iar pe de altă parte de un conflict particular între Harap-Alb și Spân. Conflictul începe în momentul întâlnirii celor doi atunci când fiul craiului este păcălit de Spân și îi cere să devină sluga acestuia, fiind constrâns de situație. Evoluția conflictului se bazează pe toate probele la care este supus Harap-Alb, menite să îl aducă la decădere, dar care, în ciuda așteptărilor, îl fac mai puternic. Conflictul se finalizează într-un mod pozitiv, deoarece Harap-Alb, deși este decapitat de Spân, este apoi readus la viață de fata împăratului Roș. Spânul sfârșeste prin a fi omorât de calul lui Harap-Alb.

Perspectiva narativă este obiectivă, întâmplările se relatează la persoana a III-a, de un narator obiectiv, însă aceasta alternează cu dialogul.

Relația incipit-final se realizează prin clișee compoziționale: formula inițială: „amu cică era odată” are rolul de a introduce pe cititor în lumea basmului, iar formula finală: „și a ținut veselia ani întregi și acum mai ține încă; cine se duce acolo bea și mănâncă. Iar pe la noi, cine are bani mănâncă și bea, iar cine nu, se uită și rabdă.”

Totodată, **subiectul basmului** este un element de structură important. (OPȚIONAL)

Un crai avea trei feciori, iar în alt capăt de lume, un frate, Verde-Împărat avea trei fete. Îi trimite craiului o scrisoare prin care îi cere un moștenitor la tronul său, însă să fie vrednic. Această vrednicie trebuie însă dovedită prin trecerea mai multor probe. Tatăl își supune fiii la o probă: se îmbracă în piele de urs și le iese în cale. Primii doi eșuează, iar mezinul dovedește curaj și sfătuit de Sfânta Duminică, pe care o miluiește cu un ban, depășește proba. Acesta constituie un simbol al trecerii spre altă etapă a vieții. Tatăl îl sfătuiește să se ferească de Omul Spân și de Omul Roș, și îi dăruiește pielea de urs.

Pe drum se întâlnește cu Spânul, de două ori refuză să vorbească, dar a treia oară își încalcă interdicția, astfel, Spânul îl supune prin vicleșug, îl testează și îl face slugă.

Ajunși la împărăție, Spânul îl supune la o serie de probe: aducerea salatelor din Grădina Ursului, aducerea pietrelor prețioase din Padurea Cerbului și pe fata de împărat. Primele două probe sunt trecute cu ajutorul obiectelor magice de la Sfânta Duminică. A treia probă cuprinde mai multe serii (triplicarea).

Pe drum, spre Împăratul Roș, crăiasa furnicilor și crăiasa albinelor îi dăruiesc câte o aripădrept răsplată pentru că le-a ajutat poporul de gâze, iar cei cinci tovarăși (Gerilă, Setilă, Flămânzilă, Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă) reușesc să-l ajute la probele de la împărăție (reglarea

temperaturii din casa înroșită, ospățul, alegerea macului de nisip, fuga nocturnă a fetei transformată în pasăre, ghicitul fetei și proba impusă de fata farmazoană - aducerea a „trei smicele de măr dulce și apă vie și apă moartă de unde se bat munții în capete”).

Pe drum, cei doi tineri, mezinul și fata, se îndrăgostesc, iar aceasta îi dezvăluie adevărata identitate a fiului de crai. Spânul, enervat la culme, îi taie capul fiului de crai, calul îl aruncă în înaltul cerului, făcându-l praf și pulbere, iar fata îl învie pe Harap-Alb cu apă vie și cu apă moartă.

Fiul de crai reîntră în posesia paloșului și primește recompensa: pe fata Împăratului Roș și împărăția, ceea ce confirmă maturitatea.

Prin prezența clișeelelor compoziționale, prin tema și motive literare, prin subiect și viziunea despre lume, prin conflict și personaje, prin îmbinarea armonioasă a realului cu supranaturalul și prin umanizarea fantasticului, „Povestea lui Harap-Alb” este un basm cult în care este evidențiat idealul de dreptate și adevăr, credința în victoria celor virtuoși, dar și imaginea lumii rurale de odinioară, cu credințe, tradiții și comportament specific.

Particularități de construcție a unui personaj

Harap-Alb

Povestea lui Harap-Alb" de Ion Creangă este un basm cult, publicat în revista „Convorbiri literare”, în anul 1877. Basmul este o specie a genului epic în proză care are la baza prezența fantasticului și formulele specifice. O caracteristică a personajelor lui Creangă este aceea că ele nu au nimic din rigiditatea statutului lor și se comportă, în general, ca oamenii din mediul rural, plini de verbă și umor.

Harap-Alb este protagonistul basmului, întruchiparea binelui, dar și un erou atipic, deoarece este lipsit de puteri supranaturale, fiind construit realist, ca o ființă complexă, care învață din greșeli și progresează.

Personajul este eponim, fiindcă numele lui apare încă din titlu, tridimensional, căci iese din tipar, mai ales când îi dă calului cu frâul în cap sau râde împreună cu ceilalți de Gerilă, în casa de aramă.

Statutul inițial al eroului este cel de neinițiat; mezinul este naiv, nu știe să distingă adevărul de minciună, să vadă caracterul unui om dincolo de aparențe. Are nevoie de experiența vieții spre a dobândi înțelepciune, însă, față de frații săi, el se deosebește prin bunătate. Este un personaj rotund, deoarece de la statutul de personaj neinițiat, acesta ajunge să fie capabil să conducă o împărăție.

Eroul este văzut în evoluție, de la naivitate la înțelepciune, iar celelalte personaje gravitează în jurul său. Rolul umanizării personajului central în acest basm are ca scop scoaterea în evidență a funcției moralizatoare a acestuia, întrucât fiecare etapă a formării și inițierii personajului este marcată printr-un proverb ce evidențiază fiecare greșală făcută sau fie calea de urmat.

Statutul social al lui Harap-Alb se schimbă din începutul textului până la final. Astfel, cel care la început a fost mezinul sfios și suspicios cu privire la forțele proprii, și-a asumat condiția de slugă, la final ajungând să-și ia rolul de împărat. **Psihologic**, reprezintă tipul tânărului în formare, având la început o personalitate slabă, cu o fire introvertită, devenind mai apoi o personă sociabilă, comunicativă, extrovertită (un om puternic). Conflictul său interior este caracterizat de statutul omului care suferă pe nedreptate, dar care încearcă să rezolve această situație cu mijloacele curajului și ale bunătății. Din punct de vedere **moral**, Harap-Alb ajunge să întrunească toate calitățile necesare de împărat: bunătatea, milostenia, curajul, cinstea și demnitatea, pe care fiicele Împăratului Verde le-au remarcat: „seamănă a fi mult mai omenos.”

Caracteristica fundamentală a protagonistului este reprezentată de **bunătatea sufletească**, trăsătură prezentată în secvențe narrative sugestive.

O prima secvență reprezentativă este scena în care **Sfinta Duminică se deghizează** într-o bătrână cerșetoare, care îi încearcă sufletul bun cerându-i un bănuț. Inițial, Harap-Alb o respinge, fiind căzut pe gânduri și neștiind cum o să acționeze mai departe, însă vorbele pe care Sfânta Duminică i le va spune îi va schimba gândirea și îl va face să dăruiască acesteia un banuț, bănuț pentru care bătrâna va face tot posibilul să îl ajute pe acesta în călătoria care urmează. **Această scena reflectă bunăvointa mezinului.**

Aceeași trăsătură este evidentă și în **scena întâlnirii cu furnicile**. Pe un pod, Harap-Alb se întâlnește cu o nuntă de furnici și pentru a nu le risca viața acestor mici vietăți, trece prin apă, riscând să se înece el și calul său. Văzând acestea, regina furnicilor îi dă lui Harap-Alb recompensă o aripă, căreia să-i dea foc atunci când va crede că are nevoie de ajutor. Aceasta secvență reprezintă caracterul moralizator al textului și calitatea innăscută a lui Harap-Alb, de a ocroti ființele ce îi

apar în cale. Această întâmplare îl pregătește ca viitor împărat, atent la tot, fiind credincios și drept. Scena reprezintă procesul de maturizare a tânărului și de asemenea pune în prim-plan calitatea atribuită prin naștere a acestuia.

Un element de structură important pentru prezentarea personajului îl constituie **titlul**: concret eroul parcurge o aventură eroică imaginară, un drum al maturizării necesar pentru a deveni împărat. Numele îl reflectă condiția duală: rob, slugă (Harap), de origine nobilă (Alb). Acesta este alcătuit din două componente: „povestea” și „Harap-Alb”, deoarece inițierea tânărului este prezentată printr-o poveste. Totodată, este ilustrat și caracterul de **bildungsroman** al basmului prin evoluția protagonistului. Semnificația numelui „Harap-Alb” are însemnătate în momentul în care este botezat de Spân, deoarece acesta își schimbă statutul în cel de slugă. Numele este **un oximoron**, cu sensul de „rob alb”, pentru că „harap” înseamnă „rob”. Odată devenit sluga Spânului, își asumă și numele de Harap-Alb pe care i-l dăduse acesta, dovedind fidelitate și loialitate față de stăpânul său, pentru că jurase pe palos. Relația celor doi este vizibilă și în titlul prin faptul că și Spânul fusese la început robul fiului de Crai, dar, în mod viclean, el urmărind să-și schimbe statutul său cu cel al tânărului, lucru care îi reușește.

Un alt element de structură și compoziție este conflictul, acesta este unul dublu, fiind vorba pe de-o parte de un conflict general, specific basmului (Bine-Rau), iar pe de altă parte de un conflict particular între Harap-Alb și Spân. Conflictul începe în momentul întâlnirii celor doi atunci când fiul craiului este păcălit de Spân și îi cere să devină sluga acestuia, fiind constrâns de situație. Evoluția conflictului se bazează pe toate probele la care este supus Harap-Alb, menite să îl aducă la decădere, dar care, în ciuda așteptărilor, îl fac mai puternic. Conflictul se finalizează într-un mod pozitiv, deoarece Harap-Alb, deși este decapitat de Spân, este apoi readus la viață de fata împăratului Roș. Spânul sfârșește prin a fi omorât de calul lui Harap-Alb.

În concluzie, protagonistul basmului, Harap-Alb, nu reprezintă doar tipul voinicului, ci este și un erou vrednic, care devine împărat. Totodată, evoluția sa se reflectă în concepția despre lume a scriitorului prin umanizarea fantasticului. Harap-Alb este un personaj realist, zugrăvit în toată complexitatea sufletului omenesc, cu un comportament similar unui flăcău humuleștean, iar imaginea lui este una memorabilă.